

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020 & Volume: 13 Issue: 72 August 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

HİNT KÖKENLİ DİNLERDE VAHİY ANLAYIŞI* UNDERSTANDING OF REVELATION IN RELIGIONS OF INDIAN ORIGIN

Harun Dündar KARAHAN**

Öz

Vahiy kavramına Tanrı inancına sahip bütün dinlerde yaratıcı insan ilişkisini ifade etmesi bakımından rastlanmaktadır. Vahiy her dinde farklı anlamlarla ifade edilse bile Tanrı'nın insanla iletişim kurması, dünyaya ve ahirete ait prensipler koyması bakımında dinlerin ortak fenomenidir. Bu çalışmamızda vahiy kavramının Hint alt kıtasında en çok müntesibi bulunan dinlerdeki karşılığı üzerine durulacaktır. Vahiy dinlerde Tanrı, Kutsal Kitap, peygamber ve ahiret inancı bağlamında önemli kavramlardan bir tanesidir. Bu sebeple bir dinin vahiy anlayışını anlamadan o dinin diğer inançlarını anlamak mümkün değildir. Her ne kadar Hint alt kıtasında çıkan dinler birbirlerinden etkilenmiş olsalar da, vahiy konusunda aralarında bit takım benzerlikleri ve farkların olduğu dikkat çekmektedir. Biz de bu çalışmamızda Hint dinlerine ait fenomenlerin anlaşılmasında başat rol oynayan vahiy kavramını incelemeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Hint Dinleri, Vahiy, Avatara.

Abstract

The concept of Revelation is found in all religions that have faith in God in terms of expressing the relationship between the creator and the human. Revelation is a common phenomenon of religions in the way that God communicates with Man and sets principles for the world and the hereafter, even if it is expressed in different meanings in each religion. In this study, we will focus on the interpretation of the concept of Revelation in the most common religions in the Indian subcontinent. Revelation is one of the important concepts in religions in the context of belief in God, the Scripture, the prophet and the hereafter. For this reason, it is not possible to understand the other beliefs of a religion without understanding the understanding of Revelation. Although the religions of the Indian subcontinent have been influenced by each other on many issues related to religion, there are some similarities and differences between them on the subject of Revelation. In this research, we tried to examine the concept of Revelation, which plays a major role in understanding the phenomena of Indian religions.

Keywords: History Of Religions, Indian Religions, Revelation, Avatara.

* Bu çalışma 2020 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanan "Hıristiyanlık ve İslamiyet'te Vahiy Anlayışı" adlı doktora tezimin ilgili bölümü esas alınarak hazırlanmıştır/ This study was prepared on the basis of the related section of my doctoral thesis "conception of Revelation in Christianity and Islam" which was completed in 2020 at the Institute of Social Sciences of Ankara University.

** Dr. Diyanet İşleri Başkanlığı Hac ve Umre Hizmetleri Genel Müdürlüğü / Orcid: 0000-0002-4360-8521.

GİRİŞ

Vahiy Tanrı'nın insanla iletişim kurması, hem bu dünyaya, hem de ahirete yönelik prensipler koyması bakımında dinlerde ortak bir fenomen olmasının yanında bütün dinlerdeki karşılığı aynı değildir. Vahiy konusu Tanrı, Peygamber ve kutsal kitap kavramları ile ilişkili olması sebebiyle Hint dinlerindeki karşılığı da farklılık arz etmektedir. Özelde ise Hint dinlerindeki vahyin de tamamen benzer olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple Hint dinlerindeki vahiy anlayışını ortaya koyabilmek için Hint alt kıtasında en çok müntesibi bulunan dinlerin vahiy anlayışlarını ayrı ayrı incelemek, aralarındaki benzerlik ve farkları ortaya koymak gerekmektedir.

1. Hinduizm'de Vahiy Anlayışı

"Bütün dinlerin ansiklopedisi" olarak da vasfedilen Hinduizm tarihi süreç içerisinde göç ve istilalarla şekillenerek günümüze kadar varlığını koruyabilmiştir (Sarıkcıoğlu, 1983, 41-42). Hinduizm kavramı ilk defa batılılar tarafından 17.yy'dan sonra kullanılmıştır. Hindular kendi inançlarını Hinduizm olarak adlandırmaktan ziyade Sanatana Dharma (ezeli, ebedi yasa) ya da yalnızca Dharma olarak isimlendirmişlerdir. (Johnson, 2010, 102) Günümüzde ise Hindu terimi Hindistan'ın Kuzeyinden İndus nehrine kadar bir bölgeyi kapsayan sahada yaşayan topluluklar için kullanılan bir kavramdır (Aydm, 2013, 93-94).

Hinduizm'in bir inanç sistemi olarak şekillenmesinde milattan önce iki binlerde bölgeyi istila eden Ârilerin büyük etkisi vardır. Herkes tarafından kabul edilmese de Hinduizm'in kutsal metinlerinden olan Vedalar'ın Âriler tarafından oluşturulduğuna inanılmaktadır (Kutlutürk, 2014, 36). Âri istilasının gerçekleştiği dönem aynı zamanda farklı kültürlerle yerli Dravidyen (Arslan, 2018, 10-12) dünya görüşlerinin de etkileşime geçtiği bir dönemdir (Yitik, 2014, 22). Kısaca Hinduizm, Âri inanç ve gelenekleriyle yerel Dravidyen dünya görüşünün etkileşimi sonucu ortaya çıkmış bir inançtır.

Kaynağı aşkın bir varlık olan vahiy, sadece tek tanrılı dinlerde mevcut değildir. Hinduizm'de vahiy iki şekilde gerçekleşmektedir. Birincisi Rişi denilen kişilere bildirilenlerdir. Buna Şruti denilir.¹ İkincisi de Tanrı'nın bedenleşmesi ve insan olarak yaşayarak yol göstermesidir. Bu türden oluşan metinlere de Smriti denilmektedir.

Hinduizm'de insanın kurtuluşu için gerekli olan vahiy, insanlığın başlangıcından itibaren Rişiler tarafından duyulmuştur (Şruti). Rişiler vahiy alabilecek bu noktaya pek çok doğum ölüm döngüsünden geçtikten sonra ermişlerdir. Yani Rişiler, Sâmi dinlerdeki gibi Tanrı'nın seçmesiyle değil, kendi gayretleri ile bu makama erişmiş kişilerdir. Rişilik kazanılan bir makamdır (Kutlutürk, 2014, 38). Vedalar, Brahma'dan bir nefes olarak Rişiler'e vahyedilmiş sonra yazıya geçirilmiştir² (Yitik, 2013, 83). Yani Vedalar'ın "Rişi" denilen kimselere vahyedildiğine ve Rişiler'in de vahyin aracısı olduğuna inanılır. Bununla birlikte Rişiler'in tecrübeleri, deneyimleri de Tanrı'nın vahyi olarak kabul edilir. Şruti külliyatını oluşturan kitaplar Hinduizm'de tartışılmaz bir otoriteye sahiptir. Bu nedenle Vedalar, Brahmanalar, Aranyakalar ve Upanişadlar'ın hakikati sorgulanamaz (Kutlutürk, 2014, 38-43). Vedalar'ın, ezelden beri var olduğuna inanılır (Kutlutürk, 2015, 136). Rişiler Vedalar'ın kendileri tarafından keşfedilmediğini ve kendilerine bu bilgilerin nakledildiğini söylemektedirler (Kutlutürk, 2014, 38-43). Bu metinler yıllar sonra sözlü bir şekilde aktarılıp sonra yazıya geçirilmiştir (Yitik, Arslan, 2011, 227).

Hinduizm'deki ikinci tür vahiy anlayışını kavrayabilmek için vahyin kaynağı olan Tanrı inancı hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Hinduizm politeist, yani çok tanrılı bir inanç sistemidir. Bu inanç sistemi içinde 'trimutri'³ kavramı ile de ifade edilen Tanrı, Hint mitolojisi ve Hinduizm'de önemli

¹ Şruti, Sanskritçe'de "işitmek", "işitilen şey" anlamlarına gelmektedir. Teknik bir terim olarak Şruti, yüce, tartışılmaz bir otorite ve en yüksek teolojik değere sahip kutsal metinleri ifade eder. (Klostermaier, 2000, 11.)

² Bazı Hindu aydınları, yalnız Rig-Veda'nın vahiy mahsulü olduğunu, diğer metinlerin ise, bu metinlerden ilham alınarak yazılan şiirler olarak kabul ederler. (Yitik, 2013, 83.)

³ Hinduizm'de Brahma, Şiva ve Vişnu tanrılarına "üç biçim" anlamında "trimutri" denmektedir. (Eroğlu, 2013, 67), "Epik dönemdeki en önemli Hindu Tanrıları Brahma (yaratıcı Tanrı), Vişnu (koruyucu Tanrı) ve Şiva'dır (yok edici Tanrı). Bu Tanrılara "Trimutri" adı verilmekte olup, ilahilere başlarken ya da Yoga sırasında söylenen "Om" (AUM) kelimesi bu Tanrıların isimlerinin zikredilmesidir", (Doniger, 2009, 384.)

bir yere sahiptir (Kutlutürk, 2014, 5; Hindu Tanrıları için ayrıca bkz. Kaya, 2001, 11). Hindu panteonunun zirvesinde Brahma, Vişnu ve Şiva vardır (Sarıkcıoğlu, 41-42).

Hinduizm'de Tanrı'nın sözünün ifşası şeklinde ortaya çıkan vahiy, Brahma'dan⁴ kaynaklanmaktadır. Vişnu ve Şiva ise Tanrı'nın doğrudan kendini vahyetmesi şeklinde vahye konu olmaktadır. Zira tarihin belli dönemlerinde Vişnu ve Şiva'nın avataraları, Hıristiyanlık'ta Hz İsa'nın inkarnasyonu gibi doğrudan vahiy olarak yeryüzüne inerek kötü gidişata müdahale etmişlerdir (Kutlutürk, 2014, 5). Esasında Tanrı'nın yeryüzüne insan veya bir canlı şeklinde inmesi bazı dinlerde mevcut olan kadim bir inançtır. Tanrı yeryüzüne inerek kötü gidişe müdahale etmek ve olayları bizzat kendi yönlendirmek istemektedir. Hıristiyanlık'ta hulül inancı olarak kabul edilen bu durum, animist dinlerden günümüzdeki birçok inanç sistemi içerisinde kendisine yer bulmuş bir doktrindir. Bu anlamda Hinduizm'de de bu inanç mevcuttur (Kutlutürk, 2015, 143). Hindu Tanrıları çoğunlukla "antropomorfik" yapıdadır. Tanrı tarihin her devresinde kendini insanlara bir takım şahsiyetler şeklinde göstermiştir. Bu şekilde Tanrı'nın kötülüğü yok edeceğine ve insanlara bazı kanunları ve görevlerini bildireceğine inanılır (Kutlutürk, 2014, 25.)

Vişnu ve Şiva avatara şeklinde yeryüzüne inerek kötü gidişata ve insanlara müdahale etmişlerdir. Hinduizm'de Smriti kategorisinde değerlendirilen kutsal metinler Tanrıların avataralarını anlatan metinlerdir. Smriti külliyatından olan destanlar, Puranalar ve kanunnameler vahiy metinleri olarak kabul edilmektedir.

Hinduizm'in kutsal metinlerinde önceleri kahraman olan fakat zamanla tanrısal özellikler kazanan Rama ve Krişna Tanrı Vişnu'nun en önemli avataraları olarak kabul edilirler (Kutlutürk, 2014). Tanrı bu sayede insanla diyaloga girerek onun şerefini arttırmakta ve ilahi yardımın her an onlarla beraber olacağını göstermektedir. Tanrı'nın avatarasının sebeplerinden birisi de insanlara iyi bir örnek olmaktır. Böylelikle Tanrı insanlara dinlerini ve hayatlarını nasıl yaşamaları gerektiğini öğretmektedir. Bu anlamda Rama ve Krişna hayatları ile Hindular'a örnek teşkil etmektedirler (Kutlutürk, 2015, 155-156). Özellikle Rama, aile kurumu, insani ilişkiler bağlamında örnek bir Hindu nasıl olmalıdır onu temsil etmektedir. Rama'nın bu örnek yaşantısı Hindu toplumunda onun popülaritesini arttırmıştır (Kutlutürk, 2014, 20). Rama'nın Hinduizm'de önemli olmasının bir nedeni de dharmaya⁵ bağlılık konusundaki hassasiyetidir (Kutlutürk, 2014, 22-24).

Tanrı Vişnu'nun bedenleşme süreci henüz son bulmuş değildir. Kalki adıyla gelecekte kurtarıcı olarak tekrar dönecektir. Hindu inancında Vişnu'nun on Avatarası olacaktır.⁶ Bazı kaynaklarda bu rakam 22'ye kadar çıkmaktadır (Tümer-Küçük, 2002, 178; Kutlutürk, 2015, 141-160).

Vişnu'nun avatarasından birisi de Prens bir aileye mensup olan Krişna'dır. Çobanların dini yaşantılarıyla ilişkili olan Krişna, kırsal kesimde büyük bir ilgi görmektedir (Aydın, 2005, 103-104; Johnson, 2010, 178). Avatara inancına göre, Hinduizm'deki vahyin henüz bitmediğini ve devam ettiğini söyleyebiliriz. Zira Tanrı Vişnu'nun beklenen avatarası vardır.

Hinduizm'in tanrılarından üçüncüsü olan Şiva ise avatara yönünden Vişnu kadar büyük öneme sahip değildir. Şiva'nın, coşkulu ve dans eder şekilde resimleri vardır. Düşmanlarını alnının ortasındaki gözünü açıp kapatarak yok etmektedir (Kaya, 2001, 18). Bununla birlikte Şiva aynı zamanda koruyucu bir Tanrı özelliği de göstermektedir. Hindular, Ganj nehrinin sularının Şiva'nın saçlarının üzerinden aktığına inanmaktadırlar (Akmaz, 2014, 91). Ganjin sularını Şiva'nın saçları yavaşlatmakta ve dünyayı büyük bir felaketten korumaktadır (Eroğlu, 2013, 49).

Tanrı'nın avatarası şeklinde gerçekleşen vahyin sonucunda oluşan Smriti metinleri, kolay anlaşılabilirliği, ezberlenebilir olması ve kast sınırı bulunmaksızın herkes tarafından okunabilmesi sebebiyle Hint toplumunda dinî ve sosyal hayatta çok etkilidir. Öyle ki bu metinler Hinduların günlük hayatlarını belirleyici konuları içerdiği için bazen Şruti metinlerinin önüne de geçmiştir (Kutlutürk,

⁴ Brahma tüm nesnelere nüfuz eden, her şeye kadir olan, bütün varlığın kendinden sudur ettiğine inanılan bir varlıktır. Vedalar da tüm çokluğun onda teklige erdiği ve herşeyin kendisine dayandığı varlık olarak vasfedilmektedir. (Kutlutürk, 2014, 18-19); Kutsal yazıların tamamının kaynağı olan Brahma, İslamiyet'teki anlayışta kişisel sıfatlara sahip zat bir varlık olarak değil, insani sıfatlardan yoksun ezeli enerji veya ilk madde olarak tavsif edilmektedir. Bundan dolayı kutsal yazılar kutsallığın ve tanrısalığın tezahürü niteliğindedir. (Yitik-Arslan, 2011, 227.)

⁵ Türkçede Dharma'ya karşılık gelecek net bir kelime olmamakla birlikte geniş bir anlam dünyasına sahiptir. Kısaca Dharma, hak, hukuk, iyi fiiller, bir arada tutan ve davranış kuralları gibi anlamlara gelmektedir. Kelime tarihi süreçte hukuk, ahlak ve sosyal anlamları da içeren bir yapıya sahip olmuştur. (Masatoğlu, 2019, 13)

⁶ (Avatarlar için bkz. Kutlutürk, 2015, 150)

2014, 40-41). Bu gruptaki eserler kast sınırlamalarının dışında olmaları sebebiyle sosyal hayatta Vedalar'dan daha etkili konumda olup Hinduizm'de Şruti'den sonra en yüksek otoriteye sahiptirler (Güngör-Kutlutürk, 2009, 12, 35, 32). Her ne kadar bu metinlerin vahiy olup olmadığı tartışılabilir, Hint toplumu tarafından bu metinler vahiy mesabesinde kabul görmektedir.

2. Budizm'de Vahiy Anlayışı

Budizm, M.Ö. 6. asırda Kuzey Hindistan'da yaşadığı varsayılan Siddharta Gautama Sakyamuni'nin doktrinlerine ve öğretilerine bağlı olarak neş'et eden ve gelişen inanç sistemidir. Budizm, Buddha-vacana (Budda'nın sözleri), Buddha-dharma (Budda'nın şeriatı), veya Buddha-sasana (Budda'nın öğretileri ve mesajı) olarak da bilinen bir inanç sistemine sahiptir (Yitik, 2007, 307-309; Yitik, 2014, 81). Bu inanç sistemi Batı'da "Budizm" olarak adlandırılmakla birlikte Asya'da Budda'nın şakirtliği ya da Budda disiplini olarak bilinir (Tümer, 1992, 352).

Budizm tarihi serüveninde birçok inanç ve kültürden etkilendiği gibi kendisi de başka inançları etkilemiştir. Günümüzde farklı Budist ekollerinin ortaya çıkmasında bu etkileşimin büyük etkisi vardır. Keşmir ve Pencab bölgelerinde Mahayana Budizmi, Çin'de Çin Budizmi ve Zen Budizmi bunlara örnektir. Bu ekollerin aralarında oldukça farklılıklar olmasına rağmen en önemli ortak yanları Budda'yı lider olarak görmeleridir (Yitik, 2007, 307-309).

Hinduizm'e tepki hareketi olarak ortaya çıkan Budizm'i vahiy konusu açısından incelediğimizde göze ilk çarpan nokta Tanrı inancıdır. Bu açıdan baktığımızda Budizm, tanrısız olmayan bir dindir.⁷ Budda sağlığında ne kendisini ne de başka bir varlığı tanrılaştırmamıştır. (Eroğlu, 2013, 49-50) Budda öldükten sonra inananları tarafından tanrılaştırılmıştır (Yitik, 2014, 111).

Budda tanrıların da insanlar gibi doğum ve ölüm çarkına tabi olduklarına, yaşadıkları hayatın bir neticesi olan acı ve ızdırapların sonuçlarına katlanacaklarına inanmıştır (İtil, 1963, 12-25).

Mutlak bir güç olarak Tanrı'nın olmayışı vahiy de mümkün kılmamaktadır. Zira Budda kurtuluşun tanrıların yardımıyla değil ancak kişisel gayretle olabileceğine inanmıştır. Özellikle dört temel hakikat (Antes, 2009, 7) ve sekiz dilimli yol insanın kurtuluşu ve ızdıraptan kurtuluşun yegâne yolu olarak kabul edilir (Yitik, 2007, 316). Bu sebeple Budistler, Hindular tarafından vahiy olduğu kabul edilen Vedalar'ın otoritesini kabul etmemiştir. Fakat tarihi süreç içerisinde Budda'nın tanrılaştırılması ile onun öğretisi de vahiy mesabesinde değer görmüştür.

Budizm'deki vahiy anlayışı konusunda mezhepler arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu bağlamda ilk dönem Budizm'inde ve Theravada Budizm'inde kurtuluş sadece insanın bilinçlenmesiyle ilgili olup vahiy anlayışına rastlanmaz. Fakat Mahayana ekolünde kurtuluşun yegâne kaynağı insan değildir. Bu ekolde Budda bir nevi tanrısal varlık olarak addedilir (Antes, 2009, 4).

Budda, kendi öğretilerini vaazlar şeklinde inananlarına anlatmıştır. Kendi zamanında yazılan, günümüze kadar ondan bize gelen bir kitap veya metin mevcut değildir. Budda'nın vaazları uzun süre şifahi olarak nesilden nesile aktarılmış yıllar sonra bu sözlü gelenek kaleme alınmıştır. Bu metinler daha sonra özellikle Budda'yı Tanrı'nın inkarnasyonu olarak gören Mahayana mezhebi tarafından vahiy olarak telakki edilmiştir (Sarıkçıoğlu, 1983, 159-160; Yitik, 2014, 92).⁸

Oluşturulan bu metinler içerisinde "Pali Kanonu" olarak da bilinen ve Pali dilinde yazılmış olan bu külliyat günümüzde en sahih metinler olarak kabul edilir (M.Ö. 350- M.Ö. 90). Bu metinlerin bir diğer adı da Tripitaka "üç sepet" dir. Öğretinin nesillere aktarılmasını sağlayan bu sepette şu metinler bulunmaktadır: Manastır kurallarını ele alan Vinaya Pitaka, Budda'nın yapmış olduğu vaazları içeren Sutta Pitaka ve felsefi izahatların bulunduğu Abhidhamma Pitaka. Vinaya Pitaka ve Sutta Pitaka, Rajagrha Konsili'nde (birinci konsil) sözlü olarak tesbit edilmiştir. Abhidhamma Pitaka ise Vaisali'de (ikinci konsil) tespit edilmiştir (Yitik, 2007, 316). Bu külliyatın yanında Mahayana ekolünün kabul ettiği farklı kitaplar da mevcuttur.⁹

Her ne kadar Budizm'de vahiy algısı olmasa da Budist mezheplerce ortak bir inanç esası olarak kabul edilen Dhamma öğretisi bize vahiy çağrıştırmaktadır. Triratna (üç cevher) doktrininde yer alan

⁷ Budizm'in esasında tanrıların varlığını değil onların kurtarıcılığını reddettiğini ifade eder. Nitekim bu dinin kutsal metinlerinde yer alan Tanrı tanrıların üstündedir "devatideva" ifadesinin bu bağlama yönelik bir tavır olduğunu ortaya koyar. Özcan, 2016, 184)

⁸ Kral Aşoka'nın Budizme yaptığı katkılar için bkz. (Ruben, 1947, 192)

⁹ Mahayana Kutsal Literatürü için bkz. (Yitik, 2014, 97-99)

Dhamma öğretisi Budizm'de hukuk, kural gibi anlamlarla birlikte öğretisi ve kutsal doktrin anlamlarında kullanılır (Johnson, 2010, 102). Dhamma, Buddha'nın öğretisinin esasını ifade etmektedir. Yunanca Logos'a karşılık gelen bir terimdir. Hıristiyan inancında İsa, İslam inancında Kur'an ne ise Dhamma da Budizm için odur. Dhamma doktrini varlık olarak Buddha'dan öncesinde de vardır. Buddha ise Dhamma'nın tarihi tezahürüdür. Ebedi olan ve kalacak olan Dhamma'dır. Buddha fanidir ve Buddalar gelmeye devam edecektir. Bu sebeple iman ikrarının en önemli parçalarından biridir. Buddha hitabelerinde bu öğretiyi izah etmeye çalışmıştır. Budizm'de Dhamma, istikamet üzere yaşamayı ifade eder. Tarih boyunca gelen her Buddha'nın görevi Dhamma'yı öğretmek, Sanga teşkilatını kurmak ve dine tutunmaktır (Tümer-Küçük-M. A. Küçük, 2012, 252). Yani Dhamma'nın Buddha'yı da aşan bir yönü olduğunu görüyoruz (Tümer-Küçük-M. A. Küçük, 2012, 159). Kısaca Dhamma öğretisi bizlere Buddha'nın üstünde aşkın bir varlığı ve onun vahyini çağrıştırmaktadır. Yine Budist iman ikrarında "dhamma'ya sığınırım" ifadesinin Buddha'dan ayrı zikredilmesi Dhamma'nın Buddha'nın ötesinde bir vahiy algısı olduğu izlenimini yaratmaktadır.

3. Caynizm'de Vahiy Anlayışı

Caynizm, M.Ö. 6. Asırda Ganj havzasında bulunan Bihar eyaletinde ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkışının temel sebebi Hinduizm'deki kast ve kurban anlayışına tepkidir. Yani Budizm gibi tepkisel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır (Tümer, 1986, 261).

Caynizm'in kurucusu Mahavira olarak kabul edilse de Caynistler kendi öğretilerini Mahavira ile başlatmaz. Çünkü Vardhamana (Mahavira) bu dönemdeki 24 Tirthankara'nın sonuncusudur (Yitik, 2014, 139-147). Kaynaklarda Caynizm'in kurucusu olarak Vardhamana ismi geçer (Tümer-Küçük, 2002, 107).

Caynizm, âlemin bir Tanrı veya tanrısal bir varlık tarafından yaratılmış olduğu fikrini kabul etmez. Fakat bununla birlikte, Tirthankara¹⁰ anlayışı sebebiyle tanrısal bir varlık kategorisi olarak kabul eder.

Her ne kadar tanrısı olmayan¹¹ bir din olsa da Caynizm'de kutsal kitap külliyatı mevcuttur. Caynizm'de de aynı Budizm gibi kutsal kitapları Mahavira'nın ölümünden yıllar sonra kaleme alınmıştır. (Yitik, 2014, 144) Mahavira'nın sözlü olarak yaptığı vaazların birçoğu kaybolmuş, geri kalanları ise Mahavira'nın ölümünden yüzlerce yıl sonra derlenebilmiştir. Bu sebeple mezhepler arasında bu kitapların sahihliği konusunda tartışmalar vardır (Tümer-Küçük, 2002, 109). Bu külliyat şu kitaplardan oluşmaktadır; Purvalar, Angalar, Upangalar, Prakirnalara, Cheda Sutralar, Mula Sutralar, Nandi Sutra ve Anuyogadvara Sutra (Yitik, 2014, 139-147). Sonuç olarak vahyin öznesi olan Tanrı inancı Caynizm'de mevcut olmasa da Tirthankaralar Tanrı'yı çağrıştırmaktadır. Kurtuluşun yegâne sebebi olan vahiy inancı yerine insanın bireysel çabalarının kurtuluşundaki etkisine vurgu yapan bir dindir. İnsanın bu gayreti Triatna (üç mücevher) olarak da adlandırılan doktrine göre hayat sürmesine bağlıdır.

4. Sihizm'de Vahiy Anlayışı

Sihizm, İslam'ın Hindistan'a girmesi ile birlikte kurucusu Nanak'ın XVI. yüzyılda İslam ile Hinduizm'i uzlaştırma çabası neticesinde ortaya çıkmış eklektik bir inanç sistemidir. İnananlarının çoğunun Pencap'ta yaşadığı bir dini harekettir (Yitik, 2014, 180). Sih kelimesi Sanskritçe olup, "öğrenci, mürid, çırak, bilgin" gibi anlamlara gelmektedir. (Haçerelioglu, 1975, 444) Sihler bu sebeple kendilerini "Tanrı'nın müridi" olarak da adlandırmaktadırlar (Kutlutürk, 2017, 34).¹² Sihizm'i bir inanç sistemi olarak sistemleştiren Guru Nanak'tır. Nanak da aynen Buddha gibi bir din kurma iddiası ile yola çıkmamıştır. Nanak, Hinduizm'in bazı yanlış uygulamalarına tepki olarak siyasi bir hareket başlatmış ve bu hareket daha sonra dini bir yapıya dönüşmüştür. Senkretik bir inanç sistemi olarak Sihizm, İslam ile Hinduizm'den bir takım inanç sistemlerini almıştır. İslam'ın tek Tanrı inancını ve Tanrı'ya ait

¹⁰ Tritankara: geçit yapan, sürekli tekrarlanan doğum döngüsünden geçit bulan demektir. (Tümer- Küçük, 2002, 107)

¹¹ Her ne kadar Caynizm Tanrısız bir din gibi gözüke de bazı Caynist mezheplerde Tanrı inancının var olduğu müşahade edilmektedir. (Tümer- Küçük, 2002, 108, 109)

¹² Sihler kendilerini tarif ederken "Guru'nun öğretisi/yolu" anlamında "Gurumat" Sihler "Gurmat'ı" ezeli vahye dayandırmaktadırlar. O, başka bir din ya da geleneğin devamı veya sentezi değildir. (Kutlutürk, 2017, 34)

sıfatları, Hinduizm'deki Maya, Nirvana ve Tenasüh inançlarını kabul etmiştir. Bununla birlikte Hinduizm'in Avatara inancını ise benimsememiştir (Tümer-Küçük, 2002, 113, Kutlutürk, 2017, 35).¹³

Guru Nanak ölümünden kısa bir süre önce yerine talebelerinden Angad'ı halef olarak tayin etmiştir. Tenasüh inancı gereği bundan sonra gelen Guruların tamamı Nanak'ın tezahürü olarak kabul edilmiştir. (Gelen her Guru halefine göre daha yüce bir statüde kabul edilir. Bu sebeple en değerli Guru, Guru Nanak'tır. Yitik, 2014, 166) Guru silsilesi 10. Guru Govind Singh (1708) ile son bulmuştur (Tümer-Küçük, 2002, 114).

Her inanç sisteminde olduğu gibi Sihizm'de de bir takım inanç esasları ve uyulması gereken kural ve kaideler vardır. Bu manada Sihizm'in inanç ve kurallarını tarih boyunca gelmiş Tanrı'dan vahiy aldığına inanılan 10 Guru'nun kutsal metinlerde geçen sözleri oluşturur. Vahiy olarak telakki edilen bu sözler Sihizm'in kutsal metinlerini meydana getirmiştir. Tanrı insanlarla iletişimini Gurular vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Gurular ezeli hakikati keşfetmiş ve insanlara aktarmıştır. Bu sebeple "Guru'nun öğretisi" Tanrı kaynaklı olup vahiyden farksızdır (Kutlutürk, 2017, 35). Bunun için Sihler kutsal metinlerini vahiy ürünü olarak kabul ederler. Adi Grand'da (Adi Grand, (Granth Sahib) Sihlerin kutsal kitabıdır. Bu kitapta Sihlerin dini ve ahlaki kuralları vardır (Küçük, 1987, 404). "Tanrı ruhta kaimdir ve ruh onda mevcuttur" ifadesi ile Gurulardan sadır olan metinlerin Tanrı'nın vahyi olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte Tanrı sadece vahyin değil her şeyin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Tanrı her şeyi yaratan ve her şeyin kendisinden sudur ettiği yegâne mutlak varlıktır (Yitik, 2014, 176).

Sihizm'de vahiy, insanı kuşatan ve sürekli etkileyen bir husus olarak doğal bir süreçtir. Birey vahiy ile adım adım ilerlemekte, manevi olarak terakki etmektedir. İnsan vahiy sayesinde ancak maddi formundan sıyrılabilir. Bununla birlikte vahiy alma sürecinde insan-Tanrı iletişimi ve etkileşimi de dikkate değerdir. İnsanın Tanrı ile iletişiminin kuvvetli ve sürekli olması onu vahye mazhar kılmaktadır. Burada insanın sezgi ve tefekkürü de büyük bir öneme sahiptir. Akıl sayesinde insan bir takım çelişkili ve yanlış anlayışlardan kurtularak vahiy anlayabilecek olgunluğa erişir. Gurular bu olgunluğa erişmiş insanlar olarak Tanrı'dan gelen hakikatleri kavrayarak insanlara aktarmışlardır. Bu sebeple Tanrı'nın yüceliğini ve hakikati idrak etmek ancak Guruların sözlerine kulak vermekle mümkündür. Fakat vahiy süreci 10. Guru ile birlikte sona ermiştir. Bundan sonra insanın rehberi ve önderi guru olarak da kabul edilen kutsal kitaptır (Kutlutürk, 2017, 35-42).

Sihizm'de Tanrı kendini sadece söz olarak ifşa etmektedir. Yani teofani yoluyla vahiy inancı mevcut değildir. Tanrı'nın "nur" olarak tezahür ettiği kutsal kitaplarında geçmekle birlikte bu Tanrı'nın ete kemiğe bürünmesi yani "avatarası" anlamında değildir. Zira Tanrı ne insan ne de başka bir varlığın formuna girmez (Yitik, 2014, 182).

Tanrı'nın kendini söz veya hakikat şeklinde vahiyetmesini anlamak için bazı kavramlara kısa da olsa değinmek gerekmektedir.

Bani: Vahiy kavramını ifade eden kelimelerden biri "bani"dir. Bu kelime söz, kelim, ses gibi anlamlara gelmektedir. Tanrı Bani ile tezahür etmektedir. Bani ilahi hikmettir. Bu kelime aynı zamanda Sihizm'de kutsal metinleri de ifade etmek için kullanılmaktadır. Baktığımızda vahiy kavramını ifade eden en yakın kelime budur.

Gurbani: Vahiyle ilintili bir diğer kelime ise "Gurbani" kavramıdır. Gurbani Guru'nun öğretileri demektir. Zira kelimenin anlamına baktığımızda bu durum daha sarıh bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bani, Tanrı'nın vahyi, Guru ise vahye aracılık eden kişidir. İki kelimenin birleşimi ise ilahi öğretinin gurular vasıtasıyla aktarımını ifade etmektedir.

Şabad: Kelime olarak "söz, kutsal ses, ilahi, dize, cümle" gibi anlamlara gelen Şabad, Sihlerin kutsal metinlerinde bulunan sözleri ifade etmektedir. Şabadların okunmasıyla bu sözlerdeki deruni anlam ve hikmetler ortaya çıkmakta ve insan ancak bu şekilde aydınlanabilmektedir. Böylelikle insan bencillikten kurtularak gerçeği idrak edebilmektedir.

Guru: Sihizm'de vahiyle bağlantılı en önemli kavramlardan biri de "Guru" kavramıdır. "Gu", karanlık ve zulmet anlamlarına gelmektedir. "Ru" ise yok eden ve ortadan kaldıran demektir. İki kelimenin birleşimi ile "karanlığı yok eden" anlamındaki guru kelimesi meydana gelmektedir (Kutlutürk, 2017, 37-42) Terim olarak ise insanları karanlıktan aydınlığa çıkartan rehber ve önder

¹³ Sihizm'in İslam ve Hinduizmle ortak ve farklı yanları için bkz. (Yitik, 2014, 196, 197)

demektir (Gündüz, 1998, 147; Haçerelioglu, 1975, 218). Bu manada guruların rehberliğinde insanlar vahyi anlamış, manevi anlamda terakki edebilmişlerdir. Ayrıca Gurular tanrısal kelamı insanların anlayabileceği şekilde aktarmışlardır. Yani insanlar vahyi ancak guruların aracılığıyla anlayabilmektedirler. Bununla birlikte Guruların rehberliği ancak Tanrı'ya ulaşma gayretinde olan insanlar içindir. Aksi halde bu gayreti göstermeyenlere bir faydaları dokunamaz. Gurular da sıradan insanların içinden çıkmış kişilerdir. Tanrı'nın avatarası değildir. Mamafih Tanrı kendini ve sözünü Guru'ya ilham ederek bilindir kılmıştır. Gurular Tanrı'dan aldıkları ilhamı hiç değiştirmeden aktarmak zorundadırlar. Bu durum Kabur Sing'e atfedilen bir sözde şöyle ifade edilir. "Ben sadece Tanrı tarafından nasıl takdir buyurulmuşsa öyle konuşuyorum, ben Tanrı'nın sözünü bana geldiği şekli ile söylüyor ve anlatıyorum." Yani gurular sadece elçidirlere. Onlar insanların dikkatlerini kendilerinden çok Tanrı'dan aldıkları vahye çekmişlerdir.

Guru Nanak ile başlayan ve Guru Gobind Sing ile sona eren guruluk silsilesi ile vahyin aktarımı sona ermiştir. Lakin kutsal metin bundan sonra ebedi Guru olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple Guru kelimesi hem vahye aracılık eden önderleri hem de guruların aldığı vahyi ifade etmektedir. Guruluk silsilesinin tamamlanmasıyla birlikte kutsal kitap gerçek ve hakiki guru olarak kabul edilmektedir. Tanrı'nın sözü kıyamete kadar insanlara rehberlik yapmaya devam edecektir (Kutlutürk, 2017, 39-42).

Adi Grand/ Guru Grand Sahip: Bu kelimeler Sihizm'de kutsal kitapları ifade etmektedir. Guru Grand Sahip, beşeri Guru silsilesinin sona ermesinden sonra bu ünvanın kutsal kitaba verilmesini ifade eder. Kutsal kitaplar Sihlere göre yaşayan guru olarak görülmekte ve onlara saygı gösterilmektedir (Kutlutürk, 2017, 37-42).

SONUÇ

Hint alt kıtasında ortaya çıkan dinlerin vahiy anlayışlarının aynı karakterde olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira Hinduizm'de vahiy anlayışına baktığımızda ikili bir yapının olduğu dikkat çekmektedir. Birincisi Rişiler tarafından duyularak (Şruti) aşkın bir varlıkla iletişimi ifade eden vahiy anlayışıdır. Bu kategoride külliyata dönüşen kutsal metinler vahiy olarak telakki edilmektedir. İkinci tür vahiy ise Tanrı'nın avatarası şeklinde gerçekleşen vahiy anlayışıdır. Avataralar sayesinde Tanrı tarihin akışına belirli dönemlerde müdahalelerde bulunmuş ve kötü gidişe engel olmuştur. Tanrı bu sayede insanlar arasında bulunarak yaşantısı ile onlara örnek olmuş ve insanları doğruya yönlendirmiştir. Tanrı hakikatleri (vahyi) böylelikle doğrudan iletmektedir. Bu şekilde gerçekleşen vahiy ise Smriti adı verilen külliyatta kendini göstermektedir. Smriti külliyatı her ne kadar Şruti külliyatına göre ikinci planda gelse de geniş halk kitesinde ki kabulü ve sosyal hayata etkisi bakımından daha etkin konumdadır. Smriti külliyatı da otorite bakımından Hindular tarafından vahiy olarak kabul edilmektedir.

Budizm ise Hinduizme tepki olarak ortaya çıkmış tanrısız olmayan bir dindir. Fakat buna rağmen Buda, öldükten sonra Mahayana Budizmi tarafından tanrılaştırılmış ve bunun neticesinde de Buda'nın öğretileri vahiy olarak telakki edilmiştir. Bununla birlikte vahyin Budizm'de yegâne kurtuluş kaynağı olmadığını da belirtmek gerekir. Mamafih Buda kurtuluşun vahiyyle değil insanın gayreti ile mümkün olacağını belirtmiştir. Bu bağlamda Buda'yı tanrı olarak görmeyen Theravada Budizm'i Tripitaka (üç sepet) metinlerini kabul etmekle birlikte kurtuluşun insanın gayreti ile mümkün olduğuna inanmaktadır.

Caynizm, tanrısız olmayan bir din olarak dünyanın Tanrı veya tanrısal bir varlık tarafından yaratıldığını kabul etmemekle birlikte Tirthankara anlayışı sebebiyle tanrısallığı bir varlık kategorisi olarak kabul eder. Kurucusu olarak kabul edilen Mahavira'nın ölümünden sonra öğretileri kitaplaştırılarak vahiy olarak telakki edilmiştir.

Sihizm ise XVI. yüzyılda kurucusu Nanak'ın İslam ile Hinduizm'i uzlaştırma çabası neticesinde Hindistan'da ortaya çıkmış eklektik bir inanç sistemidir. Sihizm'de Tanrı'nın bedenleşerek vahyettiğine inancı yoktur. Zira Tanrı'nın insan ya da herhangi bir varlığın formuna girebileceğine inanılmaz. Bundan dolayı vahiy sadece söz ile gerçekleşmektedir. Bu sözler (vahiy) ise gurular aracılığıyla tezahür etmiştir. Bu sebeple guruların sözleri vahiy olarak kabul edilir.

KAYNAKÇA

Akmaz, Gökhan (2014). *Şiva ve Dionysos: Hint ve Yunan Mitolojilerinde Doğa İle Kültür Bütünlüğü*. Yüksek Lisans. Ankara Üniversitesi.
Antes, Peter (2009). Hinduizm ve Budizm'de Vahiy. *İslamiyet ve Hıristiyanlık'ta Vahiy, Uluslararası Sempozyum*, Ankara: Eugen Biser Vakfı.

- Arslan, Elif (2018). *Doğu Dinlerinde Dharma (Hinduizm Örneği)*. Yüksek Lisans. Erciyes Üniversitesi.
- Aydın, Mahmut (2013). *Anahatlarıyla Dinler Tarihi: Tarih, inanç ve ibadet*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Aydın, Mehmet (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Doniger, Wendy (2009). *The Hindus: an Alternative History*. New York: Penguin Press.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet (2013). *Tanrı, Dinler Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Gündüz, Şinasi (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*, Konya: Vadi Yayınları.
- Güngör, Ali İsmail - Kutlutürk, Cemil (2009). Upanişadların Temel Kavramları, Getirdiği Yeni Yaklaşımlar ve Hint Dinî ve Felsefî Dünyasına Katkıları. *Dinî Araştırmalar Dergisi*, 12 (35), s. 31-46.
- Haççerelioğlu, Orhan (1975). *İnanç Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İtil, Abidin (1963). Buda Tanrı'yı Reddetmiyor mu?. *A.Ü.İ.F.D.*, Cilt 11, 11-16.
- Johnson, W. J. (2010). *Oxford Dictionary of Hinduism*. New York: Oxford University Press.
- Karataş, İbrahim Ethem (2015). Budizm'de Tanrı Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, s. 85-105.
- Kaya, Korhan (2001). *Hinduizm*, Ankara: Dost Yayınları.
- Klostermaier, K. (2000). "Introduction" *Hinduism A Short History*. USA. One World Publications.
- Kutlutürk, Cemil (2015). Hinduizme Göre Tanrı Vişnu'nun Yeryüzünde Bedenlenmesinin (Avatara/Hulül) Temel Nedenleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 55, Sayı 1, s. 141-160.
- Kutlutürk, Cemil. (2014). Hindistan'da Din Olgusunun Sosyal Hayata Etkileri: Hinduizm Örneği. *Journal of Academic Studies*. Cilt 16, Sayı 62, s. 147163.
- Kutlutürk, Cemil (2014). *Hindu Kutsal Metinleri Upanişadlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kutlutürk, Cemil (2014). *Hinduizmde Avatara İnanç*, Doktora. Ankara Üniversitesi.
- Kutlutürk, Cemil (2017). Farklı Dinlerde Vahyin Semantik Alanı, (Hinduizm ve Sihizm Örneği). *Vahiy Zincirinin Son Halkası Kur'an Vahiy Sempozyumu*, İstanbul: Kur'an Çalışmaları Vakfı.
- Kutlutürk, Cemil (2014). Hindu Dini Geleneğinde Rama Avatarasının Örneği, *A.Ü.İ.F.D.*, 55, (1), 17-34.
- Küçük, Abdurrahman (1987). Sihizm. *A.Ü.İ.F.D.*, Cilt 28, Sayı 1, s. 391-417.
- Masatoğlu, Mehmet (2019). *Hinduizm'de Dharma Kavramı*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Özcan, Şevket (2016). *Ninian Smart ve Din Fenomenolojisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Ruben, Walter (1947). *Buddhizm Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Sarıçioğlu, Ekrem (1983). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. İstanbul: Fakülte Kitabevi.
- Tümer, Günay - Küçük, Abdurrahman - Küçük, M. A. (2012). *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Tümer, Günay - Küçük, Abdurrahman (2002). *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Tümer, Günay (1992). Budizm, *DİA*, Cilt 6, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tümer, Günay (1986). Çeşitli Yönleriyle Din. *A.Ü.İ.F.D.*, Cilt 28, Sayı 1, s. 213-267.
- Yitik, Ali İhsan, Arslan, Hammet (2011). Vedalar ve Kaynağı Üzerine (On the Vedas and their Origin). *Milel ve Nihal*, Cilt 8, Sayı 1, s. 225-250.
- Yitik, Ali İhsan (2007). Hinduizm, *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yitik, Ali İhsan (2013). Hint Dinleri, *Dinler Tarihi*. İzmir. Dokuz Eylül Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Yitik, Ali İhsan (2014). *Doğu Dinleri*. İstanbul: İsam Yayınları.